

Oly kérdések tárgyalása alkalmával, melyek a választmány valamely tagjának személyes érdekeit illetik, az érdekelt a gyűléstermet elhagyja.

A kisebbségben maradt félnek jogában áll indokolt nézetét jegyzőkönyvbe iktattatni.

39. §. Ha a választmány valamely tagja bizottsági taggá neveztetik ki, részvételt helyes ok nélkül megtagadni, s a neki véleményezés végett kiadott ügyeket visszautasítania nem szabad.

40. §. Oly esetekben, midőn sürgős ügyekben a választmány intézkedése nem volna bevárható, az elnök és titkár intézkednek, miről azonban a közelebbi választmányi ülésnek jelentés teendő.

(Folyt. köv.)

A tölgyekről.

Irta: Pausinger József, m. k. központi erdőrendező.

Állabalkotó fanemeink között, milyeneknek a lucz- és jegenyefenyőt, a bükket és a tölgyet szoktuk nevezni, kétségkívül és legtöbb joggal nevezhetjük az utolsó helyen említett tölgyet erdei fáink királyának, mely elnevezés azt nem csupán elterjedésénél, hanem fájának kitünőségénél és sokoldalú használhatóságánál fogva is méltán megilleti. A jelen körülmények között, midőn tölgyállabainkat évről-évre apadni és tünedezni látjuk, s ebből folyólag biztos kilátásunk lehet arra is, hogy a tölgy-haszonfa ára jövőben oly mérvű emelkedést tüntethet fel, melyet ezuttal meghatározni még képesek sem vagyunk, annál kiválóbb figyelmünket érdemli a szóban levő fanem, mely jelenleg hazánk összes erdősült területének mintegy 20⁰/₀-át foglalja el, megjegyezvén még itten, miszerint nálunk roppant kiterjedésű olyan erdőterületek vannak, melyek

jövőre csakis a tölgy czélszerű és okszerű tenyésztése és kezelése mellett tehetők jövedelmezővé.

Ha monarchiánknak csupán vasuti felépítményeit s az erre szükségelt talpfamennyiséget vesszük tekintetbe, oly fa-tömeget kell magunk elé képzelni, melynek fedezésére egymagában közel 430.000 hold tölgyerdő kívántatik, s mely szükséglet a vonalok szaporodása és a vasuthálózat szakadatlan fejlődése mellett — eltekintve a vasutépítések azon törekvésétől, hogy a felépítményekben a vas alkalmazásának több tért szerezzenek — jövőre még jelentékeny mértékben emelkedni fog, minek folytán hegyi tölgyerdeink termékével is, mely kisebb méretei mellett dongának és metszett árunak való anyagot nem szolgáltatathat, jövőben biztos és jó kelendő-ségre számithatni.

Mily rendkívül nagy ezenkívül a tölgyfaszükséglet a vasuti kocs- és hajóépítésnél, valamint a parquet- és dongametszésre, mely szükségletnek 60⁰/₀-a bizonyára hazai tölgyerdeinkből fedeztetik, mivel Európa többi államainak tölgyerdei már szerfelett megapadtak, s a meglevők sem képesek oly méretű törzseket szolgáltatni, minők a főntebbi célokra megkívántatnak.

Az értékes haszonfán kívül a tölgy makkjával, valamint kérgével és gubacsával jelentékeny mellékhasználatot nyújt, mely értékileg nem ritkán magát a fahozamot is fölülmulja, s gyakran az egyedüli indok volt arra nézve, hogy némely öreg állabok egészen a jelenkorig fenntartattak, de fájdalom, egyuttal, s legalább részben ennek tulajdonitható az is, hogy a természetes vetülések meghiusultak, s a holdak ezrei találhatók, melyeken a természetes felujulásnak legcsekélyebb nyoma sem fedezhető fel, jöllehet a gazdag és gyakori makktermések ezt lehetővé tették volna.

Általában igen csekély gond és figyelem fordittatik ezen fanem felujítására. Fanemeink eme „vas képviselője“, miként az agg mester, Burghart a tölgyet — annak tartósságára czélzólág — találóan nevezi, mindinkább kivész; világhírű, pompás tölgyerdeink pusztulóban vannak, a nélkül, hogy azok utánnövesztésére gond fordittatnék, s bizonyára nincs már igen messze az idő, midőn a vastag méretű tölgyek nálunk is a ritkaságok közé tartozandnak.

Ezerekre menő holdakat kitesznek azon legszebb tölgye-seink, melyek könnyelmű kezelés és tulságos mérvű tarvágatok folytán gyertyánerdőkke változtak, vagy épen értéktelen csepőtéssé silányultak, melyeknek eltávolítása és az állabnak ismét helyreállítása most már csak rendkívüli pénz- és időbeli áldozattal lehetséges, s melyek ezen korszakokra terjedő idő alatt silány legelőnél egyebet nem szolgáltatnak.

Ha a lapálybeli tölgyeseink jelentékeny mértékben megapadtak, s jövőben a népesség szaporodásával még inkább át kell engedniök a tért a mezőgazdasági műveletnek, mindamellett még mindig nagy kiterjedésű s oly termőhelyű és fekvésű területek maradnak az erdészet rendelkezésére, melyeken jövőre is képesek leszünk a tölgyet szálerdő gyanánt magas forda mellett kezelni, s azon vastag méretű fákat termesztetni, melyek ma épen fogyófélben vannak, s ezért értékesítésökre a legkedvezőbb kilátásunk lehet.

Az ország különböző részeiben tett gyakori hivatalos utazásaim alkalmat szolgáltattak nekem arra, hogy a tölgy magatartását, természeti kincsekben gazdag hazánk lapálybeli és hegyi vidékein, s úgy északi, mint déli tájain megfigyeljem s egyuttal a különböző kezelési módok eredményeit tanulmányozzam. Midőn ebbeli tapasztalataimat s egyuttal a reánk nézve olyannyira fontos fanem kezelésére vonatkozólag saját tárgyilagos nézeteimet is t. szaktársaim szives bírálata elé

bocsátanám, csekély közleményemmel hozzájárulni vélek egy saját viszonyainknak megfelelő erdőműveléstan alapelveinek megállapításához, melyet elvégre is csak úgy érhetünk el, ha az erdőtenyésztés körében tett észleleteit és szerzett tapasztalatait mindenikünk nyilvánosságra bocsátja, melyekből aztán az alapelvek egybeállíthatók, s egy viszonyainknak megfelelő erdőműveléstan megalkotható lesz. Ilyenre, főleg a tölgyet illetőleg, annál mulhatlanabb szükségünk van, mivel azon elvek és tantételek, melyeket e részt az idegen művekből meríthetünk, nem mindig illenek és alkalmazhatók a mi erdeinkre.

A tölgyek közül négy faj, u. m.: a kocsános tölgy (*Quercus pedunculata*), a kocsántalan tölgy (*Qu. robur*), a csertölgy (*Qu. cerris*) és végül a magyar tölgy (*Qu. hungarica*) képeznek nálunk, részint tisztán, részint pedig egymással keverten, nagyobb állabokat, s ennél fogva erdőgazdasági tekintetből különösebb figyelmet érdemelnek.

Az első helyen említett kocsános tölgy (*Qu. pedunculata*) kiválóan a lapályos helyek lakója, s a Tisza és Duna, Dráva és Száva-menti síkságon, valamint a Bánátban ama nagy kiterjedésű tölgyerdőségeket alkotja, melyeknek gyönyörűen hasadó óriási törzsei világhírűvé váltak. Ugy látszik, hogy ezek csak az évenkénti áradásnak kitett folyammenti lapályokon érik el tökéletességük legmagasabb fokát.

Gyakran hónapokon át több lábnyi mélységű vízben állanak; a fiatal állabok nem ritkán egészen víz alá temetvék, a nélkül, hogy fejlődésükre ezen körülmény legcsekélyebb hátránnyal is volna, sőt ellenkezőleg a koronkénti áradás ezen fanemű állabok tenyészésére épen szükségesnek és jótékonynak látszik, a mit megerősít azon tapasztalás is, hogy az elárasztásban és az árvizrakta iszapban nem részesült ily fanemű állabok csúcsaszályossá lettek, és legnagyobbbrészt kipusztultak. A népies „mocsártölgy“ elnevezés ezen fajra nézve igen jel-

lemző s találóan kifejezi annak azon sajátságát, hogy legkiváltkép nedves, áradásoknak kitett termőhelyet kíván.

Ezen faj a hegységekben rendkívül ritkán található; sőt a halmos vidékekről is többnyire leszorittatik fajrokona, a kocsántalan tölgy által, mely körülmény szintén arra mutat, hogy megfelelő tenyészésére nagyobb mérvű talajnedvességet kíván.

A síkságon nőtt kocsános tölgy fája világos sárga-barna, s minél inkább közeledik a hegységek felé, annál sötétebb színt vált; többnyire kitünően hasad, mely tulajdonsága azonban termőhelyének a tengerszin fölötti emelkedésével szintén észrevehetőleg és mindinkább csökken.

Alig képzelhetni szebb és impozánsabb látványt, mint az alvidéki síkságok vágható koru kocsános tölgyállabait, hengeralakú, óriási törzseikkel, melyek gyakran 10 ölnyi magasságig egészen ágtalanok, s nem ritkán 40—50 méter magasságot érnek.

A hol ezen állabok az áradásoknak ki vannak téve, igen kevés, vagy mondhatni épen semmi alfát sem találunk azokban; ellenben az áradásnak kevésbé kitett bánáti és bácskai kocsános tölgy állabokban a gyertyán, fodor-jávor, szil, som, kökény és benge oly sűrű alnövényzetet képez, mely a természetes felujulást nem ritkán végtelenül megnehezíti. Csak némileg is elhibázott kezelés mellett igen könnyen maga ezen alnövényzet válik uralgóvá, midőn aztán a tölgyet végkép elnyomja, s csak úgy küszöbölhető ismét ki, ha a területet hosszabb időre mezőgazdasági művelés alá engedjük, s azután ismét tölgygel telepítjük be.

A kocsántalan tölgyet (*Qu. robur*) ellenben csak a dombos vidékeken és előhegyekben mondhatni igazán otthonosnak; e kívül azonban előfordul a magas hegyek völgyeiben is, s alig van megye, hol legalább egyes példányokban található ne

volna; részemről legalább ilyen egyes példányokat a legzordabb Árva- és Liptómezyékben is találtam.

Az előhegyekben gyakran jókora kiterjedésű tiszta állabokat képez, melyek méreteik tekintetében csak kevésbé állanak hátrább a lapálybeli kocsános tölgyállaboknál. Leggyakrabban mégis a cser- és magyar-tölgygyel keverten jön elő a közép- és előhegyek vidékein, hol sarjüzemben kezeltetik, s leginkább oly termőhelyeket foglal el, melyeken a csertölgyen kívül más fanem alig bírná kitartani.

Sötét barna fája sokkal tömöttebb és keményebb a kocsános tölgyfánál, s vasuti talpak készítésére utóbbinál többre is becsülik.

Jobb termőhelyeken, s hol az állabok a gondatlan legeltetés ellen védvék, főleg, ha a nagy mértékben talajjavító bükkal kevertten jön elő, akkor egészen megfelelő növekvést mutat, míg a hegyek meredek és védnövényzet nélküli száraz lejtőin szerfelett lassan nő, úgy hogy még 100 éves korában is alig szolgáltat valamennyire vastag haszonfát, mely okból rendszerint sarjerdő gyanánt kezeltetik. Ezen erdőalak nálunk az előhegyeken mindenütt nagy kiterjedésben fordul elő, de sok helyen már oly nyomorult állapotban, hogy alig érdemi többé az erdő nevet. Az előregedett tuskókon mintegy végső erőfeszítéssel küzdeni látszanak a csenevész sarjak, melyektől némelyek még mindig azt várják, hogy erőteljes suhángokká fognak fejlődni, s úgy látszik, épen a tölgyet örökéletűnek hiszik és végtelenül csodálkoznak azon, hogy a talaj termőereje annyira csökkent.

Ezzel egyáltalán nem akarom azt mondani, hogy a kocsán-talan tölgy sarjerdőüzemre alkalmas ne volna, sőt ellenkezőleg az a meggyőződésem, hogy éghajlati és talajviszonyaink között ezen fanemnek sarjüzemben való okszerű kezelésével igen szép eredményeket lehet felmutatni; de ezen eredményeket

természetesen csak úgy állandósíthatjuk, s illetőleg csak úgy vehetjük elejét a hozam csökkenésének, ha az elaggott és sarjerőben gyengült tuskók megfelelő felujítására mindig kiváló gondot fordítunk.

Cserző-üzemre a kocsántalan tölgy szintén kitünően alkalmas, sőt több és jobb sima kérget szolgáltat, mint a kocsános tölgy. Némely tölgyerdők jövője leginkább ezen gazdálkodás behozatalával biztosítható, már azért is, mivel a rövid fordahatárok között mozgó cserző-üzem kevésbé mély talajon is meglehetősen eredménynyel folytatható, míg a haszonfa-termelésre irányzott szálérdő-üzem jövője iránt ily talajviszonyok között igen vékony és kétes reménnyel lehetünk.

Nem hagyhatom említetlenül itten a kocsántalan tölgynek egy sajátos válfaját, melyet kirándulásaim alkalmával a berzovai kincstári erdőgondnokságban a Marosvölgy déli lejtőin láttam.

Ezen tölgy levelei kékbe hajló világos-zöld színűek, úgy hogy az állab határvonalai már jókora távolból felismerhetők. A törzsek rendkívül nyulánkak és ágatlanok, olyannyira, hogy az egész állab kinézésére egy tiszta tülevelű szálas erdőhöz hasonlít; e mellett a kérge rendkívül sima és fel egészen az ágakig sajátlagos szabályszerűen barázdált, melyhez hasonló jelleget részemről eddigelé a többi tölgyek egyikénél sem tapasztaltam.

Az állab, úgy látszik, hogy természetes vetülés útján jött létre, körülbelül 60 éves lehet, s az átlagos törzsátmérő legfeljebb 26 cm. Az állabban található egyes 60—70 cm. átmérőjű tultartott törzsek élőtanui annak, hogy ezen tölgy igen vastag méreteket elér, s 150—200 éves korig is képes kitartani, s még mindig egészséges, jól hasadó fát szolgáltat. Bizonyára kifizetné magát a tölgyek eme válfajának szaporítására — mely legkivált a hegységekben kitünően tenyészik —

több gondot fordítani és azt lehetőleg az ottani tölgyerdők mindenikébe legalább szórványosan betelepíteni.

Miután továbbá ezen tölgy kérge a 40 éves korig is még mindig meglehetősen sima marad: kiválóan alkalmasnak mutatkozik az cserző-üzemben való kezelésre is, s e tekintetből igen czélszerű és indokolt volna a csersav-tartalom kitudása végett még az öregebb 50—60 éves törzsek kergét is tüzetesen megvizsgáltatni.

A magyar tölgy előfordul ugyan a lapályokon is, de legkiváltkép a dombos vidékeken és középhegyeken otthonos, hol a kocsántalan és csertölgy társaságában kevert állabokat képez. E helyütt láthatni azt oly rossz termőhelyeken s mészsziklán és déli meredélyeken is fellépni, a hol a nap égető heve alatt alig vergődhetnek fel a szirti gyomok némely képviselői, s a legsoványabb füvek, sőt itt-ott a sziklatest teljesen meztelenül fekszik.

Tölgyeink ezen válfaja a csertölgygyel együtt már a természettől arra látszik rendeltetve lenni, hogy középhegyeink ama sziklás, száraz meredélyeit erdősítse be, melyek gyakran hónapokon át nélkülözik az esőt, melyeken minden más fanem kipusztul, de a melyeken a tölgyek ezen két faja, még a legelő, fejsze és tűz által elégőrdített akadályok daczára is, még mindig fenntartotta magát, s ezen különben kopár oldalnak kellemesebb zöld kinézést kölcsönöz.

Azon feltevés, hogy az ilyen elsilányodott talajon az erdei fenyő inkább megfelelne és több hasznót nyújtana, nem mindig helyes. Ezen tölgynél többet bizonyára nem nyújt, s ehhez hasonlóan szintén elnyomorodott és csenevész növést fog mutatni, ha ugyan idő előtt tönkre nem megy a tűz vagy bélféreg pusztítása folytán.

A szóban levő tölgytől, ilyen termőhelyi viszonyok között önként érhetőleg, nem várhatni valami gyors növekvést, de

ennek megfelelőleg egyszersmind sötét-barna színű fája igen finom évgyűrűket tüntet elő, rendkívül kemény s nagyon soká eltart úgy száraz, mint nedves helyre beépitve.

Levelei a kocsántalan tölgyéihez hasonlóan száraltak, alakjukra nézve azonban inkább a kocsános tölgy leveleihez hasonlitanak, igen élesen és erősen öblözöttek s alsó lapjukon némileg érdes tapintásuak.

Gyümölcse a kocsántalan tölgyéhez hasonló csoportokban ül az ághegyeken, durva, pikkelyes kupacsban. A makk kicsiny s mindkét végén némileg kihegyesedő.

Bánáti erdőtisztek állítása szerint ezen tölgy gubacsot is teremne; a mi felől mindenestre érdekes volna egészen bizonyos meggyőződést szerezni, mivel tudtommal ilyesmiről az erdészeti irodalom nem emlékezik meg, s egyedül a kocsános tölgy tekintetik olyannak, melynek makk-kupacsán a gubacs képződni szokott. *)

A csertölgy (*Qu. cerris*) úgy a síkságon, mint a dombos vidékeken és középhegyekben előfordul. Egymaga is képez ugyan tiszta állabokat, de mégis leggyakrabban a tölgyek előbb említett két fájával, s ezenkívül a gyertyán-, szil- és bükkfával keverten lép fel. A középhegyekben jókora magasságig felhatol, s a magyar tölgyhez hasonlóan a legsekélyebb és silányabb termőhelyeken is még fentartja magát. Bőrnemű, fénylő s különböző alakban öblözött leveleiről könnyen felismerhető; emellett a többi tölgyektől megkülönböztethető durvábban repedezett kérgéről is, megjegyezvén még, hogy a kéregrepedésekben vörösesbarnán színezett. Gyümölcse tudva-

*) Az „Erdészeti Lapok“ VII. évf. 47-ik lapján fel van említve egy eset, midőn a kocsántalan tölgyön is találtak (természetesen csak ritkaságkép) gubacsot. A jelen eset is lehet talán hasonló játéka a természetnek, mindenestre kíváncsot volna azonban pontos megfigyelések teljesítése. Szerk.

levőleg csak a virágzás után következő 2-ik évben érik. Makkja meglehetősen nagy, tojásdad alakú s rostos kupacsban ül, mely jelleg a többi tölgyektől szintén szembeötlőleg megkülönbözteti.

Fája világos barnaszínű, s bélsugarakkal áttört; épület- és szerszámfának csekély értékű, de mint tűzifát a büknél többre becsülik.

Mivel leginkább tűzifának alkalmas, az ezen fanembeli állabok többnyire sarj- vagy középerdő-üzemben kezeltetnek; midőn aztán a törzsek felujtására csekély vagy épen semmi gond sem fordítatik s magok ezen erdők rendszerint nem is nyujtanak valami megörvendezettető látványt.

(Folyt. köv.)

A porosz erdőtiszték díjazása. *)

A ministeriumnál: 1. országos főerdőmester: 4000 tallér évi fizetés és 500 tallér lakpénz, mely utóbbi 268 tallérral a nyugdíjba betudatik; a nyugdíjas fizetés ennél fogva tesz: 4268 tallért;

2. ministeri tanácsosok: 2200—3000 tallér fizetés és 400 t. lakpénz, utóbbi 220 tallérral vétetik föl a nyugdíjba; a nyugdíjas fizetés tehát: 2420—3220 t.;

3. a térképezési osztály főnöke: 1200 t. fizetés és 164 t. lakpénz; a nyugdíjas fizetés 1364 t.

A tartományi kormányoknál: 1. főerdőtiszt: 1200—1800 tallér fizetés, 120—220 t. lakpénz, mely 164 tallérral nyugdíjképes; némely állomásnál 100—300 t. pótlék; 400—600 t. lótartási átalány, 8 tallér irodai átalány és utazások alkalmával naponként 1 tallér fuvar költség fejében; a nyugdíjas fizetés 1364—1964 t.;

2. erdőfelügyelő: 1000—1800 t. fizetés, 120—200 t.

*) Lásd „Erdészeti Lapok“ 1875. év 128. lap.